

Munkafolyamatok és szolgáltatások

Általános kérdések

Lásd 260

Állományvédelem

07/289

CUMING, Jocelyn: Promoting preservation awareness in New Zealand. The role of the National Preservation Office, Te Tari Tohu Taonga = Alexandria. 19.vol. 2007. 1.no. 37-45.p.

Az állományvédelem jelentőségének tudatosítása Új-Zélandon: a Nemzeti Állományvédelmi Hivatal szerepe

Állományvédelem; Megőrzés

Az Új-Zélandi Nemzeti Könyvtárban megalakult a Nemzeti Állományvédelmi Hivatal (Te Tari Tohu Taonga). Az új szervezetet az tettes szükségessé, hogy az országban az értékes gyűjtemények több száz helyen, gyakran elszigetelt falvakban szétszórva található meg, ahol nem biztosított az állományvédelmi szakértelem. A Hivatal reprezentálja mindkét kulturális közösséget: két állományvédelmi szakembere közül az egyik maori. A Hivatal elsősorban a saját maga által azonosított súlyponti területeken fejti ki tevékenységét, többek között országos workshopok keretében tudatosítja az állományvédelem jelentőségét. A cikk áttekinti az építészeti adottságokat, a digitális dokumentumok megőrzését és a Hivatal által rendezett különböző előadásorozatokat. Előadásokat tartanak kisebb intézmények számára a hatékony gyűjteményszervezésről és a leginkább veszélyeztetett gyűjteményrészekről – a fényképekről és

az építészeti rajzokról. A képzésben kulcsfontosságú a helyi közösséggel való jó kapcsolat, a szakszerű és naprakész információ, valamint a hozzáférés és megőrzés összefüggésének állandó hangsúlyozása. A Hivatal tevékenysége a kulturális örökség védelmének minden területére kiterjed. Működésének köszönhetően az egyetemi könyvtárosképzés állományvédelmi menedzselment tantárggyal bővült. A maori közösségekben a más szakemberekkel való együttműködést igyekeznek előmozdítani, az épületek védelmében is. A Hivatal a csendes-óceáni szigetvilág speciális állományvédelmi feladataiban ugyancsak támogatja a kulturális intézményeket.

(Autoref.)

07/290

MATTHEWS, Graham – SMITH, Yvonne – KNOWLES, Gemma: Disaster management in archives, libraries and museums. An international overview = Alexandria. 19.vol. 2007. 1.no. 1-22.p. Bibliogr.

Katasztrófavédelem a levéltárakban, könyvtárakban és múzeumokban: nemzetközi helyzetkép

Elemi károk; Levéltár; Megőrzés; Múzeum; Nemzetközi szervezet; Tervezés

A cikk egy, a délkelet-ázsiai szökőárat követően indított vizsgálat eredményeiről számol be. A projekt az Egyesült Királyság gyakorlatát alapul véve tekintette át a katasztrófavédelem helyzetét az egyes országok levéltáraiban, könyvtáraiban és múzeumaiban. Célja az volt, hogy az intézmények vezetőinek, az intézményi stratégiák kidolgozóinak információt és irányelveket adjon a katasztrófavédelem fejlesztése érdekében. A vizsgálat megállapította, hogy az utóbbi években nagymértékben, esetenként információ-robbanáshoz vezetve növekedett a katasztró-

favédelemmel kapcsolatos szakmai információ mennyisége. A kulturális örökségvédelmi szervezetek ezért tevékenységüket és támogatásukat a fejlődő országokra összpontosítják, ahol az internet információforrásaihoz nem mindig könnyű hozzáférni. A projekt megmutatta, hogy lényeges az egyes szektorok közötti koordináció, a résztvevők közti együttműködés és kommunikáció pedig létfontosságú a katasztrófavédelem működéséhez.

(Autoref.)

Lásd még 263, 313

Különgyűjtemények

07/291

RICHARD, Helene: Le departement des Cartes et plans de la Bibliothèque nationale de France = Bull. Bibl. Fr. 52. tom. 2007. 4. no. 44-48. p.

Res. angol, német és spanyol nyelven

A francia nemzeti könyvtár térképgyűjteménye

Nemzeti könyvtár; Térképek gyűjteménye

A Francia Nemzeti Könyvtár Térképtára a gyűjtemény mennyiségi jellemzői, és a hozzájuk kapcsolódó referenz és egyéb művek minőségi mutatói miatt nemcsak országos, hanem nemzetközi szinten is a legjelentősebbek egyike. Története szorosan összefügg a kartográfia-geográfia fejlődéstörténetével. Az első földrajzi gyűjteményt 1828-ban Edme-Francois Jomard, az egyiptomi expedíció vezetőjének hatására hozták létre elsősorban azokból a térképekből, amelyekkel már előzőleg rendelkezett a könyvtár a kötelezpéldányként érkező kartográfiai dokumentumokból és mindazokból a darabokból, amelyeket ajándék, csere vagy vásárlás útján szereztek be.

Mindmáig kötelezpéldányként gyűjtik a térké-

peket, atlaszokat, földgömböket, geográfiai játékokat. Így évi viszonylatban majd 4000 dokumentummal gyarapszik az állomány. A gyártók, kiadók, előállítók között igen termékeny a Nemzeti Geográfiai Intézet, a Tengeri Intézet Hidrográfiai és Oceanográfiai Osztálya, a Michelin és egyéb kiadók, de közülük is kiemelkednek a turisztikai, idegenforgalmi kiadványok.

A digitalizált térképek külön figyelmet és külön állománygondozást igényelnek, mivel ezek mérete gyakran egy vagy több négyzetméterben mérhető. A térképek és a földgömbök őrzésénél a legnagyobb gondot helyigényük okozza, hiszen az a régi gyakorlat, amikor a földgömböket „cikelyenként” lehetett tárolni és csak használatkor összeállítani, ma már nem létezik. A konzerválás és a raktározás által felvetett gondokat minden könyvtár a maga módján igyekszik megoldani arra ügyelve, hogy a rendelkezésre álló helyen a lehető legtöbb dokumentum férjen el. A BNF állományában ezért a térképeket „irattáskákban”, iratrendezőekben őrzik. Ezek fekszenek a polcon, bennük pedig tekercsekben a térképek. Ily módon kevés helyet foglalnak el, ugyanakkor könnyen kibonthatók. Hely szempontjából ez az egyik leggazdaságosabb megoldás.

Feldolgozás szempontjából elmondható, hogy az állományegységek mindegyike szerepel a BNF katalógusaiban, ugyanakkor a Francia Nemzeti Bibliográfia megfelelő tételeit is képezik, különösen, hogy annak 1975-től létezik a térképekre vonatkozó füzete, amelynek 2000-ig nyomtatott, azóta évi két megjelenéssel számítógépes változata is van. A tartalmi feltárás során a földrajzi tárgyszavakat a leg gondosabban állapítják meg a szakemberek. Ezeket húsz éven át a BN Opaline speciális adatbázisában tették közzé, ma már a nemzeti könyvtár teljes anyagát magába ölelő BN OPALE + -ban található. A régi anyag zöme retrokonverzióval kerül be az új katalógusokba, de még a régi katalógusok is hozzáférhetőek egy ideig.

Az állomány igazi értékét a tudatos gyűjtésen, feltáráson, gondozáson kívül az adja, hogy a

szakemberek szorgalmazzák a rajtuk alapuló tudományos kutatások, az állomány értékeit bemutató publikációk, sorozatok kiadását és kiállítások szervezését („A föld színei”, „Az égrajzolatai”, „Fotós szemű utazók” stb.). A hatalmasra duzzadt gyűjtemény értékét tovább növeli a Tolbiac-ban megnyitott „Földgömb hall”, valamint az, hogy a könyvtár törekszik az európai kapcsolatok további építésére, osztott katalógizálásra és a szabványosítási kérdések közös megoldására.

(Pajor Enikő)

07/292

DE MONTE, Valentina: Le fonds chinois de la bibliothèque municipale de Lyon = Bull. Bibl. Fr. 52. tom. 2007. 3. no. 62-66. p.

Res. angol, német és francia nyelven

A Lyoni Városi Könyvtár kínai gyűjteménye

Ázsiai gyűjtemény; Városi könyvtár

Ma már több mint harminc éve annak, hogy az 1921-1946 között Lyonban székelő Francia-Kínai Intézet maradványait beszállították a lyoni városi könyvtárba, és ezzel megvetették a kínai fond alapjait. A valahai Kínai Intézet anyagát az a majd ötszáz kínai egyetemista használta, akik valamilyen oknál fogva ide, Franciaországba menekültek, és itt kívánták kínai nyelven folytatni felsőfokú tanulmányaikat, vagy doktori dolgozatukat megírni.

A napjainkban már tudatosan gyűjtött és feltárt anyagból jól látszik, hogy kettős szükségletet kívántak vele kielégíteni: egyrészt azt a nyelvi igényt, amely a keleti nyelvek iránt mutatkozott meg, és kifejezetten a kínai nyelven íródott művek hozzáférését. Ez utóbbi csoportba több mint tízezer kínaiul kiadott kötet található a hagyományos kínai kultúrától a modern időkig bezárólag. Valamennyit 1910 és 1940 között nyomtatták. Közülük majd ötödfélszáz mű az említett

korszak kínai intellektuális életének és természetének panorámáját tárja elénk.

Az elmúlt harminc év alatt a gyűjtemény szinte megkétszereződött a különféle adományoknak köszönhetően. Az adományozók között a külföldi működésű kínai kiadók képviselőit, jeles politikai és tudományos személyeket éppúgy ott találjuk, mint a jezsuiták vagy a tajvani, sanghaji, cantoni könyvtárak adományait. A napjainkban 57 ezer dokumentumot számláló gyűjteményt – amelynek javát monográfiák és folyóiratok képezik –, jó feltételek között őrzik.

A szakemberek szemszögéből nézve a legnagyobb gondot az okozza, hogy szinte lehetetlen olyan munkatársat találni, aki jártas a kínai nyelvben és kultúrában, ugyanakkor könyvtári végzettséggel is bír. Ezért itt a lyoni könyvtárban is a kínai szakmunka csekély fős személyzet vállal nyugszik. Nekik kettős feladattal kell megbirkózniuk: kiszolgálni a közönség egy olyan rétegét, aki egyáltalán nem tud kínaiul, kevés alapismerettel vagy azzal sem rendelkezik, és épp ellenkezőleg: megfelelni a kisebb számú, szakmailag viszont nagyon felkészült sinológusoknak vagy éppen az eredeti kínai felhasználóknak.

A kínai fond dokumentumainak feltárása 1997/1998 óta számítógépes formában a megfelelő szabványok alkalmazásával Unimarc formátumban, kínai karakterekkel, pinyin transzkripcióval készül. Az OPAC-ban a Library of Congress tárgyszókészlete alapján összeállított tárgyszavakkal, latin és kínai karakterkészlettel, francia és angol nyelven is lehet keresni. A gyűjtemény használhatóbbá, ismertebbé tétele érdekében kiaknázzák az internet előnyeit: nemcsak a hozzáférés biztosított, hanem a fond munkatársai maguk is részt vesznek a könyvtár online referenz munkájában, és 72 óra alatt számítógépen felvilágosítást adnak az olvasók által feltett kínai vonatkozású referenz kérdésekre. Az évenként többször megrendezésre kerülő „A felfedezés órái” című nyílt napokon pedig adott téma feldolgozását vállalják kiállítások formájában (A kínai könyv, Mao Ce Tung).

A kínai gyűjtemény megismertetése és szakszerű feltárása érdekében a könyvtárosok az olvasókon kívül a kínai hallgatók, delegációk, kulturális szakemberek rendelkezésére állnak, és tapasztalatcserére, tanulásra éves ösztöndíjakkal utaznak Kínába, ahonnét ugyancsak rendszeresen fogadnak gyakornokokat. A lyoni könyvtár hatalmas értékű kínai különgyűjteménye ezért érdemelne és érdemli meg a nemzetközi figyelmet.

(Pajor Enikő)

a helyi használók számára, mind az online tartalomszolgáltatás révén a távoli használók felé. A metaadatoknak és az azokkal foglalkozó szakembereknek ebben stratégiai jelentősége van. A katalogizálás mai szolgáltatási modellje kritikus fázisba érkezett. Az új követelményeket és a metaadatokra vonatkozó tanulságokat táblázat foglalja össze.

(Autoref. alapján)

Lásd még 254

Feldolgozó munka

07/293

CALHOUN, Karen: Being a librarian. Metadata and metadata specialists in the twenty-first century = Libr.Hi Tech. 25.vol. 2007. 2.no. 174-187.p. Bibliogr.

A könyvtárosok mint metaadat-specialisták a 21. században

Gépi dokumentumleírás; Információszerzés; Könyvtárosi hivatás; Munkafolyamat; Számítógép-hálózat

A cikk a könyvtárosok, mindenekelőtt a katalogizálók és a metaadatokkal foglalkozó szakemberek szerepének változásait igyekszik előre jelezni abból kiindulva, hogy a kutatás és az oktatás informatikai környezetben folyik, az információkeresést egyre inkább mindenki maga végzi, és annak célja nem feltétlenül könyvtári dokumentum. A szerző a könyvtárosok és könyvtári gyűjtemények szerepét a tudásmenedzsment szélesebb összefüggéseibe helyezi. A tudásmenedzsment eljárásait minden tudásgazdálkodó szervezet végzi, függetlenül attól, hogy van-e könyvtára. Példákkal világítja meg, hogyan működhetnek együtt a tartalom létrehozói az informatikusokkal és a könyvtárosokkal egy olyan modell keretében, ahol az információs folyamatok nem összpontosulnak valamely kiváltságos csoportnál. A könyvtáraknak láthatóbbá kell tenniük gyűjteményüket és szolgáltatásaikat mind

Katalógusok

07/294

BENNETT, Michael J.: OPAC design enhancements and their effects on circulation and resource sharing within the library consortium environment = Inf.Technol.Lib. 26.vol. 2007. 1.no. 36-46.p. Bibliogr. lábjegyzetben.

Az online katalógusok fejlesztése és hatásuk a kölcsönzésre és a forrásmegosztásra könyvtári konzorciumi környezetben

Egybehangolt állományalakítás; Együttműködés - szakterületi; Felmérés; Gépi könyvtári hálózat; Könyvtárközi kölcsönzés; Online katalógus

A szerző három korábbi kutatásra hivatkozik, amelyek azt vizsgálták, hogy az egyes online olvasói katalógusok fejlesztésével járó változások milyen lehetséges hatást gyakorolnak a kölcsönzésre és az automatizált könyvtári konzorciumi környezetben belüli forrásmegosztásra. A kölcsönzési és a könyvtárközi kölcsönzési statisztikai adatokat összehasonlította a katalógusbővítés bevezetése előtti és utáni évben. Tizenhat könyvtár hét évre visszamenő adatait tanulmányozta annak meghatározására, milyen mértékben vették igénybe a használók a kibővített OPAC könyvtárközi kölcsönzési opcióját az idők folyamán. Az eredmények: a könyvtárközi kölcsönzés jelentős emelkedést mutatott minden OPAC-fejlesztés után, ilyen növekedés azonban

nem volt jellemző a teljes kölcsönzési forgalmat tekintve.

(Autoref. alapján)

07/295

EL-SHERBINI, Magda - WILSON, Amanda J.: New strategies for delivering library resources to users. Rethinking the mechanisms in which libraries are processing and delivering bibliographic records = J.Acad.Lib. 33.vol. 2007. 2.no. 228-242.p. Bibliogr. jegyzetekben.

Új stratégiák a könyvtári erőforrások szolgáltatására a használók számára. A bibliográfiai rekordok feldolgozásának és szolgáltatásának mechanizmusai új megközelítésben

Adatbázis; Együttműködés -belföldi; Modellálás; Online katalógus; Szolgáltatások átvétele

A tanulmány az információ feldolgozásának és közvetítésének jelenlegi könyvtári gyakorlatát vizsgálja, és olyan alternatív módszereket mutat be, amelyek segítségével a könyvtárosok lépést tarthatnak a technológiai fejlődéssel. Az ismertetett modellekben a szerzők megkérdőjelezzik az OPAC-rendszereket, a Web OPAC-okat, az OCLC (mint az egyik legnagyobb bibliográfiai vállalkozás) és a konzorciumok szükségességéről és hasznosságáról szóló alapvető evidenciákat. Ezután olyan módszereket mutatnak be, amelyek révén a könyvtárak úgy gazdálkodhatnak forrásaikkal és a rendelkezésükre álló technológiával, hogy jobb szolgáltatásaikat hatékonyabb módon tudják közvetíteni.

(Autoref.)

Információkeresés

07/296

HAYA, Glenn - NYGREN, Else - WIDMARK, Wilhelm: Metalib and Google Scholar: a user study = Online Inf.Rev. 31.vol. 2007. 3.no. 365-375.p. Bibliogr.

A Metalib és a Google Scholar összehasonlítása használói szempontból

Egyetemi hallgató; Ember-gép kapcsolat; Felmérés; Gépi információkeresési rendszer; Hatékonyság; Számítógép-hálózat

A Google Scholar és a Metalib célja az, hogy egységes keresőfelületen tegye elérhetővé a szakirodalmat, ami a több száz elektronikus forrással rendelkező könyvtárak szempontjából igen nagy érték. A két eszköz megoldásaiban jelentős különbségek vannak (keresés közös indexben, illetve közös keresés több forrásban). A szerzők egy olyan felmérésről számolnak be, melynek célja a Google Scholar és a Metalib felhasználati szempontú összehasonlítása volt. A felmérést az Uppsalai Egyetemen, 32 hallgató bevonásával végezték, akiknek mindkét eszközt igénybe véve, megírás előtt álló szakdolgozatuk témájában kellett keresniük, és a csoport fele előzőleg használóképzésben részesült. A résztvevők a keresést követően tárolták a talált cikkeket, és kitöltötték egy kérdőívet. A Google Scholar szinte minden vonatkozásban felülmúlta a Metalibet, és a résztvevők véleménye is kedvezőbb volt róla, bár egyik keresési eszközt sem fogadták lelkesedéssel. A használóképzés a talált és elmentett cikkek számát és minőségét egyaránt pozitívan befolyásolta.

(Autoref. alapján)

07/297

VARGAS-QUESADA, Benjamin - DOMÉNECH COULLAUT, Irene [et al.]: La identificación temática a partir de la visualización de la información: una aproximación mediante el caso de women en Medline = Rev.Esp.Doc.Cient. 30.vol. 2007. 2.no. 165-179.p. Bibliogr.

Res. angol nyelven

Téma-azonosítás az információ láthatóvá tétele útján. Esettanulmány: a women a Medline-ban

Adatbázis -orvostudományi; Esettanulmány; Gépi információkeresés; Szakirodalom -egészségügyi

A 90-es években vált különösen fontos és nagy érdeklődésre számot tartó témává a nők egészsége. A téma körülhatárolását az egészségtudományok szemszögéből, a tudományos publikációk tükrében kísérelték meg, forrásként a Medline-t használva.

Első lépésként kiválasztották azokat a deszkriptorokat, amelyek legjobban képviselik a nő és egészség fogalmakat a Medline-ban. Következő lépésként a deszkriptorok körét kibővítették az egészségügy és a klinikum olyan deszkriptoraival, amelyek kizárólag, illetve főként nőkkel kapcsolatosak (pl. az egész népeiséget érintő, de nőknél sokkal gyakoribb jelenségek, mint pl. a mellrák, a hormonkezelések stb.) Az összefüggések, az egyes deszkriptorok együttes előfordulásának gyakorisága megjelenítésére a hálózatelemzési célú, de statisztikai és bibliometriai adatok ábrázolására egyaránt alkalmas *Pajek* szoftvert használták.

Az összesen 2648 érintett folyóiratot vizsgálva a nő fogalommal együtt leggyakrabban az egészség (a nő fizikai és mentális állapota), az orvosi hivatás (az orvosnő munkája és képzése), az általános orvoslás és belgyógyászat (a nő betegségeinek diagnosztikája és gyógyítása), a törvénykezés (a nőt, mint személyt érintő jogi szabályozás és joggyakorlat), a fogászat és szájsebészet, a munka (nők által végzett kereső tevékenység), a jogok (a nők joga a társadalmi, gazdasági, oktatási egyenlőséghez), az egészségügyi szolgáltatások (a nők egészségtudatosságát elősegítő szolgáltatások), a bántalmazás (a nő elleni rendszeres fizikai vagy lelki erőszak, általában a férj, vagy más domináns férfialak által).

Az egyes tanulmányokat vizsgálva kissé módosult a helyzet: az első öt után a szolgáltatások, bántalmazás, munka, jogok sorrend alakult ki. Egyes kiemelt fogalmakat (ill. deszkriptorokat) középpontba helyezve „heliocentrikus” ábrázolással tették láthatóvá a más fogalmakkal

való együttes előfordulás gyakoriságát, illetve a magfogalomtól való távolságukat, közvetlen vagy áttételes kapcsolódásaikat. Mindezzel egyrészt megállapíthatóvá vált, hogy melyek azok a nők egészségével kapcsolatos témák, amelyek leginkább foglalkoztatták a kutatókat, másrészt a módszer alkalmas volt arra, hogy néhány fogalomból kiindulva további releváns deszkriptorokat találjanak, illetve megállapítsák azok relevanciáját.

(*Mohor Jenő*)

Lásd még 298

Olvasószolgálat, tájékoztató munka

07/298

NICHOLSON, Scott - LANKES, David R.: The Digital Reference Electronic Warehouse Project. Creating the infrastructure for digital reference research through a multidisciplinary knowledge base = Ref. User Serv. Q. 46.vol. 2007. 46.vol. 45-59.p. Bibliogr.

A Digitális Referenz Elektronikus Archívuma Projekt: egy multidiszciplináris tudásbázis mint a digitális referenz szolgáltatások leendő infrastruktúrája

Adatbázis; Elektronikus könyvtár; Gépi információkeresés; Megőrzés; Referenz

A könyvtárosoknak a digitális korban is felbecsülhetetlen értéke, hogy képesek az információ emberi közvetítésére. A hagyományos tájékoztatásban azonban a kérdések megválaszolása után annak szinte semmi nyoma nem marad; a könyvtáros munkája nyomán keletkezett tudás a használónál marad. A digitális referenz megőrzi az információs szakembereknek az egyes tranzakciókban megtettesülő tudását. Több száz ilyen szolgáltatás őriz meg referenz anyagokat naponta, de nincs egységes archiválási séma, ami lehetővé tenné, hogy működésük közös, adatmezőnként kereshető tudásbázist eredményezzen, amit

a tájékoztatásban fel lehetne használni. Ez a digitális referenz teljesítménymérésében is fokozná az együttműködési készséget. A cikk vázolja az archiválási séma kifejlesztésére javasolt lépéseket, ismerteti egy, a digitális referenz szolgáltatásokra kiterjedő felmérés eredményeit, rámutat a folyamat tipikus hibáira, és jövőképet rajzol az új tudásbázis használatáról.

(Autoref.)

07/299

HILL, J. B. - MADARASH HILL, Cherie - SHERMAN, Dayne: Text messaging in an academic library. Integrating SMS into digital reference = Ref.Lib. 47.vol. 2007. 1.no. 17-29.p. Bibliogr.

Szöveges üzenetek az egyetemi könyvtárban: sms a digitális referenzban

Egyetemi könyvtár; Online üzemmód; Referenz; Telefon

[A forrás-folyóirat az alábbi címen szerezhető be:
HAWORTH DOCUMENT DELIVERY CENTER,
Haworth Press, Inc., 10 Alice Street, Binghamton, N. Y. 13904]

2005 tavaszán a *Sims Memorial Library* (Southeastern Louisiana University) új szolgáltatást indított olvasói számára, a *Text A Librarian* (= *Írj a könyvtárosnak egy SMS-t!*). A diákok és a tanárok bármit kérdezhettek a könyvtártól mobiltelefonjukon szöveges üzenet formájában, s a válaszok is SMS-ben érkeztek. (Erre a célra egy speciális telefonszám szolgált.) A könyvtár referenz szolgálata előzőleg már bevezette az elektronikus levélben történő (1999), majd a chates tájékoztatást is (2002).

A szolgáltatást egy pályázati támogatás és az Altarama nevű ausztrál cég szoftvere tette lehetővé, amely a rövid üzeneteket konvertálta elektronikus levéllel, illetve a leveleket SMS-sé. (Mindezt az Ausztráliában működő *redcoal.com* szerveren keresztül, ami nem teszi lehetővé a szolgáltatás igénybevételét azok számára, akik nem rendelkeznek külföldi forgalmazást is biz-

tosító mobil-előfizetéssel.)

A mobiltelefon népszerűségére és 90%-os „sűrűségére” alapozó új szolgáltatás igénybevételét felméréssel is vizsgálták a könyvtárosok, amely az SMS-ben adott válaszok terjedelmi korlátai mellett (csak 160 karakter küldhető), további támpontokkal is szolgált:

- az ún. “chat referenz”-forgalom magasan vezetett (68%-kal);
- az e-mailben kért/kapott tájékoztatás csak 28%-ot tett ki;
- az SMS-ben érkezett kérdések aránya viszont csak 6% volt, és elsősorban egyszerűbb, rövid kérdéseket tettek fel (Ki írta *A nagy Gatsbyt*? Mikor van nyitva a könyvtár szombaton és vasárnap? stb.).

Az új szolgáltatás alacsony igénybevétele ellenére a *Sims Memorial* tovább kutatja azokat a lehetőségeket, amelyekkel – a mobiltelefon és más hordozható eszközök révén – a diákok új generációjának információigényeit lehet majd kielégíteni.

(Murányi Lajos)

07/300

STEINER, Sarah K. - LONG, Casey M.: What are we afraid of? A survey of librarian opinions and misconceptions regarding instant messenger = Ref.Lib. 47.vol. 2007. 1.no. 31-50.p. Bibliogr. 10 tétel.

Könyvtárosok véleménye az instant messenger rendszerről

Felmérés; Felsőoktatási könyvtár; Online üzemmód; Referenz

[A forrás-folyóirat az alábbi címen szerezhető be:
HAWORTH DOCUMENT DELIVERY CENTER,
Haworth Press, Inc., 10 Alice Street, Binghamton, N. Y. 13904]

Az Instant Messaging (IM) – azonnali üzenetküldés – rendszerről mostanában úgy beszélnek, mint a virtuális tájékoztatás egy lehetséges formájáról a felsőoktatási könyvtárakban. Arról azonban, hogy az IM-et alkalmazó könyvtáro-

soknak mi a véleménye ennek az új kommunikációs eszköznek a minőségéről és a könyvtárra gyakorolt hatásáról, kevés tanulmány készült. A szerzők kutatása arra irányul, hogy adatokat szolgáltatassanak ezekről a véleményekről, és eloszlassanak néhány tévhitet az IM tájékoztatással kapcsolatban.

Az IM egy olyan kommunikációs eszköz, mely lehetővé teszi a valós idejű internet-kommunikációt. Általában AIM, MSN és Yahoo! Messenger rendszereken keresztül használják. A használók az IM előnyét az egyszerű és könnyen tanulható kezelőfelületben látják, és az ingyenes elérhetőségben. A felsőoktatási könyvtárak szempontjából az is mellette szól, hogy az egyetemista korú felnőttek nagy számban használják, így az IM-en keresztül felajánlott referenz szolgáltatásnak is sikere lehet. Több vizsgálat bizonyította, hogy az X és az Y generáció tagjai, akik épp most tanulnak a felsőoktatásban, adják az IM használóinak a 90%-át. Ezeknek a diákoknak a 29%-a gyakrabban használja az IM-t kommunikációra, mint az e-mail üzeneteket.

A kutatás a már meglévő vizsgálatokra és véleményekre támaszkodva vizsgálja, összesíti a felsőoktatásban használt IM kommunikációval kapcsolatos könyvtárosi véleményeket. A kérdőíveket, melyekben a használat mennyiségi és minőségi adatait is vizsgálták, a legnagyobb országos referenz levelezőlistákra küldték el.

A 2005 őszen kiküldött kérdőíveket 302 válaszadó töltötte ki, akik 226 felsőoktatási intézmény könyvtárát képviselték. A válaszadók 58%-a a virtuális referenz szolgáltatásban dolgozik, 29%-a régebben vagy jelenleg is felelős a virtuális szolgáltatások szervezéséért. A válaszadók 80 százalékának már volt valamilyen tapasztalata az IM-el, és 42%-uk használja az olvasókkal való kommunikációra.

A megkérdezett intézmények 25 százaléka ajánl fel ilyen szolgáltatást, és 28 százalékuk tervezi a bevezetését. Az IM-t használó intézmények 35 százaléka kis növekedést tapasztalt a szolgáltatás bevezetése után, míg 19 százalékuk erőteljes nö-

vekedést észlelt. A kérdőívekből adott válaszokból kitűnik, hogy az IM bevezetése általában egy könyvtáros erőfeszítésének köszönhető, és legtöbb esetben nem a vezetés szorgalmazza.

A válaszadó intézmények 65 százaléka ajánl fel chat szolgáltatásokat is, de ezek növekedési aránya kisebb az IM-nél. Az IM-et kedvelők véleménye szerint a chat szolgáltatásokat információs szakemberek tervezték információ specialistáknak, mivel túl nehézkes használatuk miatt sem a diákok, sem a könyvtárosok nem kedvelik. Úgy tűnik, hogy a könyvtárak az IM referenz tartják a chat szolgáltatás alternatívájának.

Habár a válaszadó intézmények nagyobb részében elterjedtek a chat szolgáltatások, a könyvtárosok nagyobb része (30%) mégis az IM szolgáltatást kedveli jobban. A válaszadók korát vizsgálva kiderül, hogy a fiatalabbak szívesebben használják az IM-et és az IM kedveltsége az évek számának növekedésével csökken. A chatet kedvelők aránya csak a 45 év felettek között nagyobb az IM szolgáltatást előnyben részesítőknél. Legtöbben azért kedvelik jobban az IM-t, mert a hallgatók is szívesebben használják: ezzel az eszközzel olyan diákok is igénybe veszik a referenz szolgáltatásokat, akik más módon nem tennék ezt.

Az egyik legnagyobb gond az, hogyan tudják ezt a szolgáltatást abban az időben felkínálni, amikor igazán szükség van rá. A diákok nagy része a késői órákban is igényelné az IM referenzet, de kisebb könyvtárak számára ez nehezen megoldható. Habár nagy az érdeklődés az IM iránt, néhány könyvtár azért választja a chat szolgáltatást, mivel a chat szoftver esetében van lehetőség könyvtárak számára a konzorciumban való együtt dolgozásra, a szolgáltatási idő megnyújtására.

Mind az IM és a chat alapú referenz szolgáltatás próbálja kivívni a helyét a könyvtár tájékoztató szolgáltatási között. A negatív vélemények és aggodalmak ellenére a könyvtárosok felismerték, hogy a diákok szívesebben kommunikálnak ezeknek az eszközöknek a segítsé-

Könyvtárközi kölcsönzés, dokumentumszolgáltatás

gével, ezért egyre többen próbálják alkalmazni a referenz munka lehetőségeként. Mivel az IM szolgáltatások meglehetősen újak, ezért nehéz a referenz szolgáltatásokra tett hatását még lemérni. A szerzők szerint további vizsgálatokra van szükség ahhoz, hogy hatékony személyzeti modellt és konzorciumi megoldásokat tudjanak kidolgozni.

(Bognárné Lovász Katalin)

07/301

BALLEY, Noelle: Le bibliothécais sans peine. Petit manuel de conversation courante à l'usage des visiteurs presses = Bull.Bibl.Fr. 52.tom. 2007. 3.no. 78-81.p.

Res. angol, német és spanyol nyelven

Könyvek nélkül „könyvtárosul”: egyszerű társalgási kézikönyv sietős olvasóknak

Olvasószolgálat; Terminológia

Könyvtár látogatásakor célszerű ismerni a könyvtári szaknyelvet, hogy tudjunk kommunikálni és elkerüljük a kellemetlenségeket. A cikk egy egyszerű módszert kínál a könyvtári szaknyelv (terminológia, téves szókapcsolatok, fordítás anyanyelvről idegen nyelvre és fordítva) olyan szintű elsajátításához, ami már elégséges ahhoz, hogy a leggyakoribb szituációkban boldoguljunk.

(Autoref.)

Lásd még 274, 317, 330

Kölcsönzés

Lásd 309

07/302

BAKER, David - EVANS, Wendy: From holdings to access - and back = Interlend.Doc.Supply. 35.vol. 2007. 2.no. 85-91.p. Bibliogr.

Az állománytól a hozzáférésig - és vissza. A dokumentumszolgáltatás fejleményei az utóbbi 15 évben

Dokumentumszolgáltatás; Egyetemi könyvtár; Elektronikus könyvtár; Folyóirat; Költségelemzés; Könyvtárközi kölcsönzés

A szerző visszatér 1992-ben publikált cikkére (Interlending and Document Supply, 20. 1992. 4. 131-137.), amely az Kelet-Angliai Egyetem (UEA) könyvtárának dokumentumszolgáltatási tapasztalatairól, és a saját állomány építésének és szolgáltatásának költségeiről szolt. Arra a következtetésre jutott, hogy az elektronikus dokumentumszolgáltatáshoz a British Library Dokumentumszolgáltató Központjának (BLDSC) gazdaságos digitális tárolási és átviteli szolgáltatást kellene indítania. A cikk néhány hónappal az 1993. évi Follett-jelentés előtt született, amely hatalmas változásokat generált az 1995 és 2001 között zajló e-Lib program projektjei révén.

A „hozzáférés biztosítása VAGY saját állomány” vitában sokan megszólaltak. Maurice Line azt vetette fel, hogy a könyvtárak koncentráljanak a három-négyéves dokumentumok tárolására, a régebbi dokumentumok beszerzése ügyében pedig forduljanak a BLDSC-hez hasonló intézményekhez. Szerinte mind a saját állományra, mind a hozzáférés biztosítására szükség van a könyvtárakban, és a két megoldás kényes egyensúlyát kell megtalálni.

A 90-es évek végén megnőtt a dokumentumszolgáltatás hatékonysága, és felmerült a veszély, hogy bizonyos könyvtárakat túl nagy könyv-

tárközi kölcsönzési megterhelés és további folyóirat-áremelések sújtanak. Az UEA eközben továbbfejlesztette hozzáférési/beszerzési gazdasági modelljét (MA/HEM), amely a források szerinti összehasonlítást is lehetővé tette, illetve a stabil és a változó költségeket is figyelembe vette.

A könyvtári szolgáltatások terén az osztott környezetre való áttérés (MODELS, moving to distributed environments for library services) programja továbbfejlesztette az UEA elképzeléseit, és meghatározta azt a négy alaptervékenységet, amelyek a dokumentumszolgáltatás teljes folyamatát alkotják, ezek: a tudomásszerzés, a lelőhely-megállapítás, a kérés és a szállítás.

A Follett-jelentés azt is felismerte, hogy a nyomtatott dokumentumok gyűjteményeit nem szabad figyelmen kívül hagyni a digitális környezetben sem. Létrejött a hibrid könyvtár fogalma, és olyan projektek indultak, amelyek a használó számára a hagyományos és az elektronikus szolgáltatások legjavát igyekeztek biztosítani. A hibrid könyvtár nem kötődik egyetlen könyvtárhoz vagy gyűjteményhez, hanem a regionális, országos és a nemzetközi forrásokat integrálja az internet révén.

A brit felsőoktatásban a 90-es évek végén a statisztikai adatok szerint megnőtt az előfizetett folyóiratok száma; ez az elektronikus folyóiratoknak és e-folyóirat-csomagoknak volt köszönhető. Csökkent viszont a nyomtatott folyóiratok mennyisége, jelenleg az előfizetések 37%-a irányul nyomtatott folyóira-ra; a csak e-folyóiratok részesedése 26%, az elektronikus és nyomtatott változatban egyaránt megjelenőké 37%.

A könyvtárközi kölcsönzési forgalom a 90-es évek végén volt a legnagyobb, azóta folyamatosan esik vissza. Ennek fő oka a teljes szövegű e-folyóiratok körének bővülése és az adatbázis-csomagok gyors térhódítása a könyvtárakban. A használók ugyanis a könyvtárak és a könyvtárközi kölcsönzés teljes kihagyásával is be tudják szerezni a szükséges dokumentumokat.

Az egyetemi könyvtárak tárolási gondjait megol-

dandó a British Library és a CURL konzorcium országos együttműködési programot dolgozott ki a ritkán használt könyvtári dokumentumok tárolására és szolgáltatására. Tíz év alatt százmillió font megtakarítást remélnek a felsőoktatási szektorban.

A British Library új árképzési modellje a dokumentumszolgáltatásra a tranzakciókról áttér az évi egyszeri fizetésre, amely az előfizetést és a használatot kombinálja. Akik nem csatlakoznak ehhez a megoldáshoz, „fogyasztásuk” arányában fizethetnek. Az e-könyvekhez hasonlóan arra is nagy az igény, hogy ki-ki maga válogathassa össze az e-folyóirat-csomagok tartalmát.

A felsőoktatási intézmények élni kívánnak a közös szolgáltatások előnyeivel. Az együttműködés akár alternatívája lehetne a BLDSZC szolgáltatásainak is, ahogy azt néhány e-Lib projekt már felvetette. A „hozzáférés ÉS saját állomány” gondolatát ma már a szolgáltatással összefüggésben kell vizsgálni. Sokszor nem is egy-egy folyóiratcikk a publikálás vagy a használat egysége, hanem a diákok esetében akár egy-egy cikk valamely részlete. A licencek viszont folyóiratokra szólnak, és a gyűjteményeknek is ezek az egységei. A jelenlegi kezdeményezések az országos és a helyi megtakarítást tartják szem előtt, a tárolóhelyet is beleértve. Valószínűleg ismét érdemes lenne az 1992. évi következtetéseket és a MA/HEM modellt újra elővenni, és az állandóan csökkenő források tükrében megfontolni.

(Hegyközi Ilona)

07/303

DELANEY, Tom: Rapid and the new interlending. A cooperative document supply system in the USA = Interlend.Doc.Supply. 35.vol. 2007. 2.no. 56-59.p.

A Rapid és az újfajta könyvtárközi kölcsönzés: egy amerikai együttműködéses dokumentumszolgáltató rendszer bemutatása

Dokumentumszolgáltatás; Együttműködés -belföldi; Folyóirat; Könyvtárközi kölcsönzés

A dokumentumellátás – melyet könyvtárközi kölcsönzésként (ILL) emlegetnek az Egyesült Államokban – fontos szolgáltatás lett a felsőoktatási és a tudományos könyvtárakban. Sajnos, ez hagyományosan lassú és igen drága szolgáltatás, és az olvasók mai elvárásainak nem felel meg. Bár a technológiai fejlődés sok újdonságot hozott (fax, Ariel stb.), be kell tartani bizonyos konvenciókat a munkafolyamat során, s így gyakran két hétbe is beletelik egy-egy kérés teljesítése.

A *RapidILL* (rövidebben: Rapid) amerikai felhasználói elektronikus úton juttatják el a dokumentumokat a kérő könyvtáraknak; a kölcsönző könyvtár felel az esedékes szerzői jogdíjak befizetéséért. A Rapid copyright-semleges: megengedi a könyvtáraknak, hogy olyan módon rendezzék a díjakat, ahogy ők akarják. A dokumentumok küldése Ariellel történik, a kérő könyvtár pedig olyan módot választ a továbbításra, ami számára megfelelő.

A RapidILL-t eredetileg a dokumentumellátás munkafázisainak és az ehhez szükséges „élő-munkának” az optimalizálására hozták létre a *Colorado State University* (CSU) könyvtárában, elsősorban azért, mert teljes folyóirat-állományuk megsemmisült árvíz következtében, és a partnerekönyvtárak segítségével igyekeztek a szakirodalmi igényeket gyorsan kielégíteni (University of Massachusetts, University of Colorado-Boulder, University of Arizona, Arizona State University, Washington State University, Northern Arizona University). Azóta sok új taggal gyarapodott a résztvevők köre.

A programozás több hónapot vett igénybe, az új változat 2001 tavaszán kezdett működni. A Rapid szoftver és szolgáltatás is egyben, és sikeresnek bizonyul minden szinten: például az időtényezőt tekintve a dokumentumszolgáltatás egy napot sem vesz igénybe, ami nagyon fontos a tudomány és oktatás világában.

A tanulmány részletesen kitér az alkalmazás részleteire, a különféle rendszerekkel való együttműködésre (ILLiad, OCLC Web Request System, Clio stb.), forgalmára, majd a jövő terveire.

Összefoglalóan megállapítható, hogy a Rapid olyan mechanizmus, melynek révén csökken a dokumentumszolgáltatás költsége, ugyanakkor hatékonyabb szolgáltatást biztosít, és a kéréseket kísérő információk szabványosítása révén lehetővé teszi a könyvtárak számára a forrásmegosztási igények jobb kielégítését.

(*Murányi Lajos*)

07/304

SEADLE, Michael: Copyright in the networked world. International document delivery = Libr.Hi Tech. 25.vol. 2007. 2.no. 298-304.p. Bibliogr. 10 tétel.

Szerzői jog a számítógépes hálózatok világában. Esettanulmány a digitális jogkezelésnek a nemzetközi dokumentumszolgáltatásra gyakorolt hatásairól

Dokumentumszolgáltatás; Könyvtárközi kölcsönzés; Szerzői jog

A cikk az USA és Németország közötti dokumentumküldés fejlesztését célzó hosszú távú projektről szóló esettanulmány, ami azonban kitér a nemzetközi dokumentumküldés tárgyabb problémáira is.

Németországból az USA-ba – legalábbis pillanatnyilag – a Németországban folyamatban lévő perek és belföldi egyezmények miatt lehetetlen a dokumentumküldés. A digitális jogkezelő (DRM) szoftverek beépítése a dokumentumküldő szoftverekbe a használók jogainak erős korlátozásához vezethet.

(*Autoref. alapján*)

Lásd még 259, 264, 294

Hátrányos helyzetű olvasók ellátása

07/305

SPENCER, Glenn: A special librarian creates a special library = Inf.Outlook. 11.vol. 2007. 5.no. 30-34.p.

Ifjúsági könyvtárak létesítése Afrikában

Ajándék; Hátrányos társadalmi helyzetű olvasó; Ifjúsági és gyermekkönyvtár; Könyvtáráruépület -közművelődési; Támogatás -más országnak

A tanulmányban egy amerikai könyvtárosnak, *Jane Kinney Meyers*nek a közép-afrikai Zambiában indított fontos programjáról, az ún. Lubuto könyvtárakról olvashatunk részletesen (www.lubuto.org).

Bizonyára kevesen tudják, hogy Zambiában jelenleg minden ötödik gyermek HIV- vagy AIDS-fertőzött, és nagy részük árván és az utcán nő fel. Rajtuk próbál meg segíteni a maga eszközeivel a projektet létrehozó és irányító alapítvány, illetve elnöke, *Meyers* asszony, aki Washingtonban él ugyan, de Afrikát jól ismeri; olyan ifjúsági könyvtárak létesítését tervezi, amelyek az ismeretterjesztésen kívül közösségformáló és tanulási térként is szolgálnak majd.

Az első könyvtár 2007 tavaszán nyílt meg Lusakában, az év folyamán további kettőt létesítenek még. Az állományt amerikai gyerekek könyvadományaiból állították össze. Eddig 5 ezer kötet érkezett, de a könyvtár 10 ezer kötetes lesz. A Lubuto könyvtárak – a hagyományos építészeti stílusban készült házakban – három fő részből állnak majd: előtérből, olvasóteremből és művészeti központból. Terveznek mesemondó rendezvényeket is, az elhangzott mesékből pedig nyomtatott könyvek készülnek majd, hogy a gyermekek anyanyelvükön is olvashassanak. (Zambiában, ahol az angol a hivatalos nyelv, további hét helyi nyelvet is beszélnek, de mindössze egy-két anyanyelvi gyerekkönyv létezik.)

A projekt összesen száz könyvtár létesítését tervezi Zambiában és a szomszéd országokban (például Malawiban). Olyan települések jöhetnek szóba, ahol legalább 500 öt és tizennyolc év közötti fiatal él. A könyvállomány elsősorban ismeretterjesztő irodalomból fog állni, de elfogadnak klasszikus szépirodalmat, népmeséket és gazdagon illusztrált képekönveket is. (Zambiában

afrikaiak számára készült egészségügyi felvilágosító irodalom és a pszichés traumákkal foglalkozó művek is bekerülnek a választékba.)

A projektet számos szervezet és intézmény támogatja, de a helyi hatóságok és az üzleti szféra is sok segítséget nyújt a megvalósításhoz.

A tanulmány további része a projekt megszületésének előzményeit írja le, és részletesen ismerteti *Meyers* életútját, szakmai pályáját, de kitér személyes elkötelezettségének okaira is.

(*Murányi Lajos*)

07/306

HELLMICH, Julia: „Wir machen hier soziale Bibliotheksarbeit ohne Ende”. Umfrage unter Bibliotheksleitern und -direktoren zu Bildungsarmut und zur Perspektive integrativer Programme = BuB. 59.Jg. 2007. 6.no. 429-435.p.

Könyvtárvezetők körében végzett felmérés az integrációs programok jövőjéről

Felmérés; Hátrányos társadalmi helyzetű olvasó; Közművelődési könyvtár

A Németországban befogadott külföldiek tömegeinek integrációját szociális bezártságuk és műveltségük szegényes szintje akadályozza meg. E tény felismerése új tevékenységi kört kínál a könyvtáraknak. Hogyan fogadják ezt a tényt a könyvtárosok? – tette fel a kérdést több városi könyvtárvezetőnek a cikk szerzője.

Minden megkérdezett egyetértett abban, hogy a könyvtárak lényegükénél fogva integratív jellegű intézmények, más kulturális intézményeknél kevésbé elitközpontúak, ezért a társadalmi integráció folyamatában fontos kompenzációs szerepet tölthetnek be. Valamennyi megkérdezett könyvtárban keresik az új szerep vállalásának lehetőségeit és módjait.

Különösen fontosnak tartják a bevándorlók gyerekeivel való foglalkozást. Őket egyébként is könnyebb elérni: Mannheimben például a könyvtárba járó gyerekek 43%-a idegen nyelvi környezetben él. (A felnőtteknél ez az arány

14%.) Ezeknél a gyerekeknél – mint azt a legutóbbi PISA vizsgálat is kimutatta – szoros összefüggés van idegen származásuk és várhatóan gyenge tanulmányi eredményük, teljesítményük között. A könyvtárak számos módszerrel igyekeznek a gyerekeket és a fiatalokat megnyerni. Hamm városban például elérték, hogy minden gyerek életében legalább háromszor kapcsolatba kerül a könyvvel: születésekor leporellót kapnak ajándékkul, a városi könyvtárnak a szülőkhöz írt kilencnyelvű levelével, az iskolába való beiratkozáskor ugyancsak könyvet és levelet kapnak, majd két évvel később a könyvtár a „mesemondás napján” várja őket. Máshol nem a megnyerésük, hanem a foglalkoztatásuk a gond: egész gyerekcsapatok vonulnak be egyszerre a könyvtárba, s a teljes délutánt ott töltik. A könyvtáros ebben az esetben elkerülhetetlenül szociális munkássá is válik. Elterjedtek a családi programok. Több könyvtár szülői estet vagy szülő-gyerek délutánt rendez, kapcsolódva az iskolai hatóságok által szervezett német nyelvtanfolyamokhoz, sőt az angol „family literacy works” példája nyomán otthonukban keresik fel a családot, hogy a gyerekeken túl a felnőtteket is elérjék.

Ahol a könyvtár a jelszavaknak megfelelően valóban társadalmi „találkozóhelyé” válik, mint egy berlini kerületi könyvtár esetében, minden

nap megjelennek a munkanélküliek, nemcsak az idő eltöltésére és az álláshirdetések átböngészésére, hanem azért is, mert ott kapcsolatra és beszélgetőpartnerre találnak. Ugyanakkor a könyvtárosok úgy látják, hogy a könyvtár szociális, kommunikációs lehetőségeit csökkenti az új, teljesen önkiszolgáló adminisztrációs technika bevezetése.

A bevándoroltak problémájának végleges megoldását néhány könyvtáros a felnövő nemzedékek bekapcsolódásában látja. Például Kreuzbergben, ahol a bevándorlók már régóta nem a kisebbséget képzik, és ezért a könyvtár tevékenységében a hagyományos kulturális munka és a szociális munka egybeolvadt, a könyvtár vezetője szerint a szociálisan jobban megalapozott, műveltebb bevándorolt családok fogják majd a városrész stabilitását biztosítani, ehhez kell a könyvtárnak hozzájárulnia. Fiatal, kétnyelvű családok, különböző nemzetekből érkezett alkotók, művészek, média-személyiségek fogják Kreuzberg jövőjét biztosítani. És magában a könyvtárban is az ideális megoldás a bevándoroltak közül kikerülő könyvtárosok munkába állítása lenne – teszük hozzá máshol – erre azonban jelenleg még nincs lehetőség.

(Katsányi Sándor)

Lásd még 277

Tájékoztatási rendszerek

Hálózatok, regionális rendszerek

Lásd 293, 296, 321

Orvostudományi tájékoztatás

Lásd 297

Természettudományi és műszaki tájékoztatás

Lásd 267

Könyvtártudományi, informatikai tájékoztatás